

TM	Г. XXXVI	Бр. 3	Стр. 1143-1156	Ниш	јул - септембар	2012.
----	----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

UDK 316.273 + 316.334.55] (497)

Pregledni rad

Primljeno: 01.12.2011.

Revidirana verzija: 29.05.2012.

Danijela Zdravković

Marina Janjić

Univerzitet u Nišu

Učiteljski fakultet

Vranje

ETNOSOCIOLOGIJA U DRUŠTVENOM KONTEKSTU ORIJENTA*

Apstrakt

U radu se polazi od interpretacija koje naglašavaju važnost adaptacije kulturnog podsistema u postkonfliktnim društvima na Balkanu. Ukazujemo na postojanje savremene etnosociologije koja predstavlja transdisciplinarnu kreativnu sintezu sociolingvistike, kulturologije, etnometodologije i sociologije svakodnevnog života. Etnički i kulturni identiteti su osnovne kategorije stare i nove, tradicionalne i savremene etnosociologije. Uklopljena u šareni kolorit globalnih društvenih promena, savremena etnosociologija ima poseban zadatak da putem tumačenja ukaže na posebno - za razliku „od drugih” - i ukaže na univerzalno - kao i „svi drugi”.

U drugom delu rada biće prikazani rezultati empirijskog istraživanja realizovanog 2008. godine u Srbiji, Makedoniji i Bugarskoj, a koje se odnosi na kompleksne probleme geokulturnog razvoja i nekih dimenzija upotrebe tradicije sadržane u kulturi pamćenja i svakodnevnoj komunikaciji. Rezultati sprovedenog istraživanja izmenjenu društvenu stvarnost sagledavaju „odozdo“, iz perspektive stanovništva u regionu. Sprovedeno istraživanje je utemeljeno na sociološkoj analizi promišljenja i stavova ispitanika (Balkanaca) o potrebi i preprekama da se istorija i tradicija ovih prostora sagledaju kao podsticaj za neophodni jezički saobraćaj među susednim narodima. Jezik se diferencira kao moćna spona povezivanja naroda i njihovih kultura, kao način da se premosti kulturne osobenosti.

Ključne reči: etnosociologija, tradicija, modernizacija, kulturna saradnja, Balkan

danijelavranje@gmail.com

* Rad je pripremljen u okviru projekta „*Tradicija, modernizacija i nacionalni identitet u Srbiji i na Balkanu u procesu evropskih integracija*“ (179074), koji se realizuje u Centru za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu, a finansira ga Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja RS.

ETHNOSOCIOLOGY IN THE SOCIAL CONTEXT OF THE ORIENT

Abstract

The article is based on studies emphasising the importance of cultural subsystems in post-conflict societies in the Balkans. The article points to the existence of modern ethnosociology representing a transdisciplinary creative synthesis of sociolinguistics, culture studies, ethnomethodology, and the sociology of everyday life. An individual's cultural identity is the basic category of both the old and the new, traditional and contemporary ethnosociology. Fitting into the colourful milieu of global social changes, contemporary ethnosociology uses the technique of interpretation to point to the special as opposed to "others" as well as to the universal, which is like "all others".

In the second part of the article, the results of an empirical research conducted in Serbia, Macedonia and Bulgaria in 2008. are presented. These results indicate complex problems of their geocultural development as well as some dimensions of implementing tradition embedded in the memories of the people and their everyday communication. The results of the conducted research reveal the changed social reality from the "above", from the point of view of the people living in the area. The conducted research is based on pointing out the scientific value of sociological research related to the opinions of the people in the Balkans concerning the needs and obstacles when regarding them as a motivation for the necessary linguistic transfer among the neighbouring peoples. Language is a powerful bridge to connect people and their cultures.

Key Words: Tradition, Ethnosociology, Modernisation, Cultural cooperation, The Balkans

UVOD

Prateći sudbinu savremenog srpskog društva, uvidećemo da se svakodnevna komunikacija posredno odvija u okvirima dramatičnih socioekonomskih i političkih previranja, što je jednim delom usmerilo istraživačke aktivnosti akademske zajednice na polju sociologije svakodnevnog života i etnosociologije.

U savremenoj naučnoj produkciji savremena društvena zbivanja u Srbiji se izučavaju kao društvene pojave postsocijalističkog društva sa blokiranom tranzicijom i pratećim strategijama izgradnje demokratskog društva. Osnovno polazište današnjih saznanja o strategijama nastanka demokratskog društva sadržano je u opšteprihvaćenim zapažanjima da su kultura poštovanja ljudskih prava, vladavina zakona, slobodan protok informacija i slobodno izražavanje mišljenja, kao i slobodno ostvarivanje ličnih i zajedničkih ciljeva građana, glavna obeležja demokratskog

društva. U uslovima društvenog i normativnog procepa, ekonomski iscrpljeno i duboko podeljeno savremeno srpsko društvo nalazi se pred dilemom: koji model multikulturalizma kao koncept državne politike odabrati? S obzirom na teorijsku i metodološku multidisciplinarnost među srodnim naukama, koju zagovaraju savremene naučne tendencije u sociologiji društvenog razvoja, obaveza je istaći da sociološka i sociolingvistička istraživanja, između ostalog, prate i upoređuju multikulturalnu realnost na Balkanu sa ciljem da konceptom kulture mira unaprede odnose saradnje, podstaknu uzajamno razumevanje i poštovanje među članovima raznih kultura.

Jedno od manje razvijenih balkanskih društva je i savremeno makedonsko društvo. Ono je dugi niz godina bilo izloženo transformacijama iznutra i spolja, kako na globalnom tako i na regionalnom planu. Najnovija dešavanja na planu modernizacije savremenog makedonskog društva idu u pravcu evropskih integracija, sa sledećim karakteristikama: model individualne privatizacije, vidljivije socijalne nejednakosti, srednja zaduženost i siromaštvo. Brojni empirijski pokazatelji govore u prilog tome da je tranzicija u Makedoniji okrenuta ireverzibilnim društvenim procesima, poznatijim kao retrogradna tranzicija koja je uticala na drastičan pad standarda stanovištva. Bugarska je član Evropske unije od 2007. godine i ona je smanjenjem uloge države u ekonomiji stvorila stabilni makroekonomski okvir u zemlji, a sada joj je jedan od prioriteta da i Srbija bude deo evropskih integracija zbog buduće regionalne saradnje. Sledeće dve ispitivane balkanske zemlje su slabo ekonomski konkurentne i nalaze se u trenutnoj fazi tranzicije gde države treba da pokažu sposobnost privlačenja inostranih investitora kroz obezbeđivanje stabilnije klime za investiranje i osposobljene radne snage prema pravilima EU.

Imajući u vidu izazove i tendencije sociokulturnih promena u balkanskim državama u poslednjoj deceniji XX i na početku druge decenije XXI veka definisali smo problem istraživanja: isticanje etno-sociološke podloge vezane za mišljenje balkanskih naroda o potrebi i preprekama da se istorija i tradicija ovih prostora sagledaju kao podsticaj za neophodni jezički i kulturni saobraćaj među susednim narodima. Tek nakon uvida u rezultate ispitivanja kulturnih orijentacija i etničke distance među narodima na ispitivanom prostoru, može se pristupiti i podsticanju i promociji kulture mira, kao bitne odrednice socijalnog života istraživanog područja i time organizovati prošlost i učiniti je upotrebljivom u savremenim međunarodnim okvirima.

Obeležje savremenog srpskog društva koje se ogleda u socijalnoj i političkoj podeljenosti je kočnica modernizacijskog razvoja i ovog područja Srbije. Ova podeljenost se očitava na osnovu aktuelnih pitanja o političkom opredeljenju i geografskom položaju Srbije, o putevima postsocijalističkog razvoja Srbije, kao i pitanju: kojim zemljama zapadne

i istočne civilizacije pripada ili treba da pripada Srbija? U novonastalim okolnostima gde su, kako naglašava američki sociolog Danijel Bel „države postale ne samo premale da reše velike probleme nego i prevelike da reše one male“ (Bel, 1980, navedeno prema: Gidens, 2005, str. 39), oživljava uloga lokalnih zajednica u rešavanju problema socijalnog i kulturnog razvoja u uslovima novostvorenog rizika preživljavanja u srpskom društvu.

U periodu intenzivnih i sveobuhvatnih društvenih promena, menja se odnos prema tradiciji, pa se sadržaji iz tradicije prihvataju kao dinamični činiooci u budućem razvoju društva. Srbi su deo balkanskih naroda koji imaju snažan i specifičan odnos prema istoriji. Istorijska iskustva (ropstvo pod Turcima, nemačka i bugarska zverstva u drugom svetskom ratu) ostavila su srpskom narodu *kulturu tragičnog pamćenja*. Deleći sudbinu kulturnog prostora jugoistočne Evrope, ovo područje je modifikacija regionalne otomansko-patrijarhalne kulture. Na to ukazuje, između ostalog, Klaus Rot (2000), eksplicitno tvrdeći da je gotovo očigledno da je svakodnevna kultura balkanskih sela i varošica zadržala više otomanskih i tradicionalnih indigenih elemenata nego što je to slučaj u gradovima, posebno u metropolama poput Beograda, Atine ili Sofije (Rot, 2000, str. 203).

TEORIJSKA PODLOGA

Proces globalizacije društvenog života je u periodu intenzivnih i sveobuhvatnih promena u društvu promenio odnos prema savremenosti. Taj odnos se objašnjava kao detekcija izazova i iskušenja koje donosi savremenost sa jedne strane, i povećanje svesti pojedinaca i društvenih grupa o problemima koji izražavaju šire svetske trendove i činjenicu da društveni svet strukturiše naša delanja, ali i društvena sredina iz koje potičemo (Gidens, 2005, str. 5). Jedinstvo kulturne prošlosti i njen savremeni smisao oličeni su u jednom interdisciplinarnom području – **etnosociologiji**. (Videti šire: Здравковић, 2003). Pojava etnosociologije predstavlja noviju etapu u naučnom, teorijskom i empirijskom proučavanju društvenih odnosa, sa stanovišta svakodnevnog načina života. Osnovno obeležje nastanka etnosociologije vezano je za potrebu da se izučavanjem višedimenzionalnih pojava narodnog života, odnosno tradicionalnog društvenog života, obezbedi integrativni naučni pristup u kome se komplementarno susreće čitav niz već afirmisanih društvenih nauka. To je u stvari pokušaj da se više posebnih naučnih pristupa objedini u novo koherentno područje istraživanja, u kome će čvrstim istraživačkim nitima biti povezani kulturna prošlost i njen savremeni smisao.

Pod pojmom etnosociologije Milovan Mitrović podrazumeva *interdisciplinarnu, teorijsko-istorijsku studiju međuetničkih odnosa i svih*

ostalih društvenih odnosa i obrazaca delovanja, ponašanja i mišljenja ustaljenih unutar nekog naroda (Митровић, 1996, str. 54).

U etnosociološkom području susreću se filozofija istorije i istoriografija pod okriljem istorije, zatim sociologija, socijalna antropologija i socijalna psihologija, demografija, lingvistika, etnologija i kulturologija i mnoge druge nauke.

U *anglosaksonskoj literaturi* etnosociologija se proučava kao područje koje razvija širi predmet proučavanja etnologije - *svakodnevnu životnu problematiku*.

U *francuskoj literaturi* vlada mišljenje da je etnologija dugo vremena igrala ulogu „sluškinje“ velikih disciplina, a tek kasnije se njeno istraživačko područje proširuje. U francuskoj sociologiji mesto etnosociologije je između praktične i profesionalne sociologije (Lapassade, 1993, str. 97).

U novije vreme utemeljena je i savremena etnosociologija koja predstavlja transdisciplinarnu kreativnu sintezu sociologije, kulturologije, etnometodologije i sociologije svakodnevnog života. Etnički identitet je osnovna kategorija stare i nove, tradicionalne i savremene etnosociologije. Uklopljena u šareni kolorit globalnih društvenih promena, savremena etnosociologija ima poseban zadatak da putem tumačenja ukaže na *posebno* - za razliku „od drugih“ i ukaže na *univerzalno* kao i „svi drugi“.

Dok se istorijski pristup u nauci više oslanja na građu iz arhivskih, materijalnih i pisanih izvora, sociološki pristup opstaje i bez toga. Sociološka empirijska istraživanja generisanjem društvenih pojava objašnjavaju društvenu uslovljenost objektivne stvarnosti, ali svemu tome prethodi proces razumevanja društvene stvarnosti u prostoru i vremenu. Da se ove discipline nisu integrisale, razumevanje objektivne manifestacije etnosociologije u kontekstu turcizama bilo bi površnije.

EMPIRIJSKI PODSTICAJ

Nedavni razvoj događaja u Istočnoj Evropi i na Balkanu upravo doprinosi opažanju potrebe da se i „evropska periferija“ suočava sa činjenicom da je jedan od bitnijih faktora obezbeđenja socioekonomskog napretka racionalnijeg i promišljenijeg društva, koje će problem posmatrati „odozdo“. To praktično znači da treba društveno delati na ustanovljavanju apstraktnih ideja koje će pojedinci ili grupe imati o dijalogu različitih kultura, kao važnoj i poželjnoj kulturnoj vrednosti današnjice. Usvajanje i društvena promocija mira kao kulturne vrednosti doprineće postavljanju osnove pomenutog dijaloga i saradnje. Nemoguće je pratiti isti stepen modernizacije/globalizacije društva u svim oblastima i regionima sveta podjednako. Takođe, ne može se pratiti isti stepen mo-

dernizacije/globalizacije društva u svim oblastima i regionima Balkana podjednako. U skladu sa tim treba slediti i putokaze kritičkog vrednovanja tradicije i istovremeno „zaborava tradicije“ (Tripković, Tripković, 2009, str. 29) što podrazumeva proces prevrednovanja tradicije u kontekstu savremenog socijalnog života i prevladavanja modernizma. Imajući u vidu napred navedeno, složićemo se sa Žoržom Gurvičem koji je primetio da ljudi istovremeno žive u više vremena koja nisu nužno usklađena, no težnja za uređenjem socijalnog života čini ih osetljivijim za diferenciran pristup prošlosti i budućnosti.

Sociologija kao naučna disciplina nije jedina pozvana, niti je u mogućnosti da samostalno razreši krupna pitanja izmenjenog savremenog društvenog života, jer danas kao i pre dva veka, raznolikost privlači, a uniformnost koja odiše dosadom, izgleda preteće (Mendras, 2004, str. 203). Kao što se medicina bavi proučavanjem uslova pod kojima pojedini virusi mutiraju, preživljavaju ili nestaju, tako i sociologija objašnjava pod kojim uslovima određeni sadržaji iz prošlosti, opstaju i vraćaju, a drugi se zaboravljaju i nestaju (Куљић, 2006, str. 54). Ipak se sociološki pristup ne može odvojiti od društvene odgovornosti i obaveze da naučno promišlja objektivnu stvarnost, te da ukaže i na smernice zadovoljavanja novonastalih potreba ljudi u mirnoj epohi, kako bi obezbedili bolje uslove zajedničkog života, kulturne saradnje i društvene integracije u evropskom kontekstu.

U ovom radu analiziraju se i interpretiraju rezultati empirijskog istraživanja *Kulturne orijentacije, etnička distanca i kultura mira u Srbiji i na Balkanu*, koje je realizovano u Srbiji, Makedoniji i Bugarskoj, o proceni prisutnih dimenzija mira i kulturnih kapaciteta stanovništva u regionu koji vode integracijama i saradnji. Rezultati se odnose na protivrečnosti geokulturnog razvoja i nekih dimenzija kulture mira u Srbiji i na Balkanu u kontekstu savremenih strukturnih promena, pri čemu naglašavamo da se njima izmenjena balkanska stvarnost sagledava „odozdo“, tj. iz perspektive stanovništva u regionu. Sprovedeno istraživanje je utemeljeno na isticanju naučne vrednosti sociološke analize vezane za mišljenja balkanskih naroda o dimenzijama i preprekama da se procesi modernizacije realizuju u regionu.

Poznato je da na Balkanu sa Srbima žive i pripadnici drugih etničkih grupa (između ostalih i Bugari i Makedonci), koje imaju svoja nacionalna, religiozna i kulturna obeležja. To je i razlog što se region Balkana u savremenoj svetskoj mapi opaža kao multikulturalna zajednica balkanskih naroda. Dodiri različitih etničkih zajednica i prožimanje njihovog kulturnog nasleđa primetni su još od praistorije (Влаховић, 1999, str. 11) Kao takva, ona se nalazi pred izazovima tranzicije svetske kulture nasilja ka kulturi saradnje, tolerancije i mira u globalnim razmerama. Preoblikovanje kulture nasilja u kulturu saradnje, tolerancije i mira teorijski će biti shvaćeno dovoljno široko da može da obuhvati kako

najkrupnije i vidljive promene uređenja socijalnog života (promovisanje vrednosti kulture mira i definisanje odrednica za unapređenje mirnih rešenja konfliktnih situacija), a u empirijskom delu rada i one sitnije, manje bitne, evolutivne i slabo uočljive mikropromene u kvalitetu svakodnevnog života iz perspektive promišljanja stanovništva u regionu (Srbi, Bugari i Makedonci) koje žive i rade na zajedničkom društvenom prostoru (Balkan).

Ozbiljni socioekonomski problemi koji su zadesili ove države „evropske periferije“ u periodu posle hladnog rata uglavnom su predstavljali lokalne tragedije iz prizme regionalne problematike. U toku je proces prevrednovanja svesti stanovništva u regionu i uporedo vrednovanje svesti mladih. Ovo dalje implicira da bi pored sociološke, valjalo uključiti i antropološku interpretaciju ispitivane problematike koja će konstruisati tumačenje onoga što se dešava, ako se odvoji od onoga što u dato vreme ili na datom mestu ustvari i desilo (Gerc, 1998, str. 29), uprkos političkim i ideološkim konfrontacijama. Ovo stanje dugotrajne krize navodi nas da „odozdo“ donesemo odluku kojim ćemo vrednostima dati primat: instrumentalnim ili duhovnim. Rečju: hoćemo li mirnu budućnost na Balkanu sa sopstvenim, proizvođačkim ili potrošačkim mentalitetom?

Sa navedenim polaznim pretpostavkama krenuli smo u ispitivanje geokulturnog razvoja i nekih dimenzija kulture mira u Srbiji i na Balkanu u kontekstu savremenih strukturnih promena i prevrednovanja tradicije. Sprovedeno istraživanje je utemeljeno na isticanju naučne vrednosti sociološke analize vezane za mišljenje balkanskih naroda o potrebi i preprekama da se kultura mira podstiče i održi u regionu, imajući u vidu sličnosti jezičkog konteksta ispitivanih naroda (srpski, makedonski i bugarski) u regionu. U pokušaju da se podrobnije analiziraju društveni procesi u Srbiji u poslednje dve decenije došlo se do koncepta blokiranе transformacije, te podrške stanovništva očuvanju prethodnih političkih, ekonomskih i socijalnih odnosa koji su potekli iz opštih karakteristika ljudi na ovim prostorima: u njihovim dominantnim kulturnim i socijalno-psihološkim obrascima (Lazić, 2005, str. 7).

Za razliku od mnogih istraživanja u sociologiji koja se bave proučavanjem društvenih kretanja u mikrosocijalnim sferama iz globalne strukturalno-institucionalne perspektive, u Srbiji je danas potvrđena jedna specifična sociološka orijentacija, koja u uslovima alternativnih puteva društvenog i naučnog preoblikovanja, dobija karakteristike jedne *posebne sociološke škole mišljenja i istraživanja*¹. Ona se već duže vreme zalaže

¹ Napomena: Reč je o grupi profesora i istraživača koji rade na makroprojektima resornog Ministarstva više od deset godina unazad, a koje realizuje Centar za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu: Lj. Mitrović, G. Đorić, N. Božilović, Lj. Milosavljević, D. Stjepanović Zaharijevski, D. Gavrilović, N.

za sagledavanje društvene krize iz perspektive tranzicije, regionalizacije i globalizacije Balkana. Naučno se zanimajući za kompleksne probleme u regionu u kojem se različite zemlje nalaze na različitim stupnjevima „integracije u Evropu“, ovaj tim istraživača je sebi postavio ne tako lak zadatak da potvrdi postojanje regionalnih osobenosti u kulturnim i ostalim sferama socijalnog života, da ukaže na činioce spajanja i razdvajanja, kao i da naglasi kulturne kapacitete za prevazilaženje sukoba i uspostavljanje i održanje mira kao najvažnijeg uslova zajedničke saradnje u „evropskoj periferiji“.

*Rezultati istraživanja: nacionalna istorija i tradicija
– most kulturne saradnje na Balkanu?*

U ovom radu analiziraju se i interpretiraju rezultati empirijskog istraživanja *Kulturne orijentacije, etnička distanca i kultura mira u Srbiji i na Balkanu*, realizovanog u okviru projekta „Kultura mira, identiteti i međuetnički odnosi u Srbiji i na Balkanu u procesu evrointegracije“ (149014 D) od 2006. do 2010. godine, u Centru za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu, a sprovedenog u Srbiji, Makedoniji i Bugarskoj, o proceni prisutnih dimenzija mira i kulturnih kapaciteta stanovništva u regionu koji vode integracijama i saradnji. Teorijska podloga sadržana je delom i u definisanju osnovnih pretpostavki za formiranje koncepta kulture mira koji polazi od vrednosnih sistema pojedinaca, društvenih grupa ili globalnog društva, a pri tom se insistira na multikulturalnosti i na jačanju uloge običnog čoveka i njegovoj odgovornosti (Miltojević, 2006, str. 41). Rezultati se odnose na protivrečnosti geokulturnog razvoja i nekih dimenzija kulturne saradnje u Srbiji i na Balkanu u kontekstu savremenih strukturnih promena. Rezultati sprovedenog istraživanja izmenjenu društvenu stvarnost na Balkanu sagledavaju „odozdo“, iz perspektive stanovništva u regionu. Sprovedeno istraživanje je utemeljeno na isticanju naučne vrednosti sociološke analize vezane za mišljenja balkanskih naroda o dimenzijama i preprekama da se projekat kulture mira realizuje u regionu. Dobijeni podaci su empirijski podsticaj za otvaranje problemskog promišljanja značaja i uloge etnosociologije u aktualizovanju kulturne saradnje u ispitivanom regionu, u okviru aktuelnog projekta pod nazivom *Tradicija, modernizacija i nacionalni identitet u Srbiji i na Balkanu u procesu evropskih integracija*, koji se realizuje u Centru za sociološka istraživanja Filozofskog fakulteta u Nišu.

U Tabeli br. 1 prikazani su rezultati empirijskog istraživanja realizovanog 2008. godine u Srbiji, Makedoniji i Bugarskoj na uzorku od 1650 ispitanika, starosti od 18 do 95 godina, koji se odnose na ispitivanje balkanskih društava u kontekstu uspostavljanja vrednosnog sistema, sledeći smernice kritičkog vrednovanja (prevrednovanja) istorije i tradicije i njihovog uvrštavanja u kontekst savremenosti. Presentovani podaci su dobijeni na osnovu ankete konstruisane za potrebe pomenutog projekta, u okviru osnovnih istraživanja koje je finansiralo Ministarstvo nauke i prosvete RS, a koja je u celosti objavljeno u publikaciji *Metodološki instrument za istraživanje kulture mira, identiteta i međuetničkih odnosa* (Митровић, Захаријевски и Гавриловић (прир.), 2007). Posebno ćemo analizirati samo pojedine podatke koji su u skladu sa pretpostavljenom tvrdnjom: *u Srbiji (Makedoniji, Bugarskoj), istorija je ostavila teže posledice nego u drugim evropskim zemljama*, prema kojima većina ispitanika smatra da je istorija ostavila teže posledice nego u drugim evropskim zemljama, kako u Srbiji (73,3%), tako u Makedoniji (65,8%) i Bugarskoj (65,0%). To ukazuje na činjenicu da su istorijska zbivanja i negativno iskustvo koje ih prati itekako prisutni u savremenoj realnosti, te se procenjuje da je postojanje svesti o negativnim iskustvima istorijskih dešavanja ispitivanih balkanskih društava, u odnosu na druge evropske zemlje, zajednička karakteristika ovih društava.

Tabela 1: U kojoj meri se slažete sa sledećom tvrdnjom: U Srbiji (Makedoniji, Bugarskoj) istorija je ostavila teže posledice nego u drugim evropskim zemljama.

Table 1: To what extent do you agree with the following statement: In Serbia (Macedonia, Bulgaria) history has left more serious consequences than in other European countries.

	Srbija	Makedonija	Bugarska
Slazem se	73,3	65,8	65,0
Neodlučan sam	9,0	21,6	18,6
Ne slažem se	12,7	5,9	5,1
Ne mogu da procenim	5,0	6,8	11,3
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Geokulturni prostor Balkana je prostor u kojem se živo odigrava istorija i na kojem se slojevito stvara kultura. Tradicija je oživljeni deo objektivne stvarnosti i sastavni deo u uspostavljanju projekta kulture mira, a retrogradni element socijalnog razvoja ukoliko se njene vrednosti glorifikuju i nekritički prihvate. Može se postaviti pitanje: Ko ima najveću ulogu u nekritičkoj i nediferenciranoj glorifikaciji nacionalne istorije (*druga tvrdnja: naša istorija je uvek bila slavna*)? Podaci dobijeni

istraživanjem (dati u Tabeli br. 2), koji se odnose na Bugarsku, pokazali su da Bugari (59,2%) prednjače u nekritičkoj i nediferenciranoj glorifikaciji nacionalne istorije, da nešto više od polovine ispitanih Srba (56,8%) pripisuje kontinuitet i značaj svojoj istoriji, dok manje od polovine Makedonaca (39,3%) tvrdi da je njihova istorija uvek bila slavna. To pokazuje da su Makedonci najmanje opterećeni svojom istorijskom prošlošću i da oni predstavljaju taj vezivni element balkanske saradnje i sa Srbima i sa Bugarima (vidi Tabelu 2).

*Tabela 2: U kojoj meri se slažete sa sledećom tvrdnjom:
Naša istorija je uvek bila slavna.*

*Table 2: To what extent do you agree with the following statement:
Our history has always been famous.*

	Srbija	Makedonija	Bugarska
Slažem se	56,8	43,6	59,2
Neodlučan sam	12,9	36,3	24,9
Ne slažem se	24,7	11,5	5,3
Ne mogu da procenim	5,5	8,6	10,6
Ukupno	100,00	100,00	100,00

U Tabeli br. 3 prikazani su dobijeni podaci u skladu sa pretpostavljenom tvrdnjom: *tradicija treba da nam bude put ka budućnosti*, prema kojima većina ispitanika smatra da u budućnost treba ići putem tradicije, kako u Bugarskoj (76,4%), tako u Srbiji (56,5%) i Makedoniji (39,3%). To ukazuje na činjenicu da tradiciju i pozitivno iskustvo koje ona sa sobom nosi, ispitanici procenjuju kao kulturnu vrednost spremnu za kulturnu razmenu i saradnju sa drugim balkanskim zemljama. U tom kontekstu tumačimo i najveću procentualnu vrednost u Bugarskoj (76,4%) o postojanje svesti o tradiciji kao putu u budućnost jer se ona već nalazi u EU (vidi Tabelu 3).

Tabela 3: U kojoj meri se slažete sa sledećom tvrdnjom: Tradicija treba da nam bude put ka budućnosti.

*Table 3: To what extent do you agree with the following statement:
Tradition should pave our way to the future.*

	Srbija	Makedonija	Bugarska
Slažem se	56,5	39,3	76,4
Neodlučan sam	13,6	34,0	15,0
Ne slažem se	23,4	13,7	1,3
Ne mogu da procenim	6,4	13,0	7,3
Ukupno	100,0	100,0	100,0

Dobijeni podaci pokazali su da su iskustva iz istorije i tradicije ispitivanih balkanskih društava u odnosu na druge evropske zemlje zajednička karakteristika ovih društava, a to je sadržano u međusobnoj saradnji uz poštovanje kulturnih i istorijskih različitosti.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Balkan, kao heterogeni kulturološki entitet, razdvajaju brojne etničke posebnosti naroda koji na njemu žive. Polazeći od imperativa adaptacije kulturnog podsistema u postkonfliktinim društvima na Balkanu, pronalazimo mogućnost kulturološkog dijaloga za pomirenje njihovih suprotstavljenih istorijskih vrednosti u jeziku (Бугарски, 1996, str. 7). Kulturni i etnički identitet su osnovne kategorije stare i nove, tradicionalne i savremene **etnosociologije**. Pojava etnosociologije predstavlja noviju etapu u naučnom, teorijskom i empirijskom proučavanju društvenih odnosa, sa stanovišta svakodnevnog načina života. Uklopljena u šareni kolorit globalnih društvenih promena, savremena etnosociologija ima poseban zadatak da putem tumačenja ukaže na *posebno* - za razliku „od drugih“ i ukaže na *univerzalno* kao i „svi drugi“. Na osnovu rezultata empirijskog istraživanja realizovanog 2008. godine u Srbiji, Makedoniji i Bugarskoj (a koje se odnosi na kompleksne probleme geokulturnog razvoja i nekih dimenzija upotrebe tradicije sadržane u kulturi pamćenja i svakodnevnoj komunikaciji) došlo se do zaključaka da je saradnja među susednim narodima Balkana ne samo moguća, već i željena. Ovi zaključci su utoliko validniji što su utemeljeni na stavovima „običnih“ ljudi, tj. rezultati sprovedenog istraživanja izmenjenu društvenu stvarnost sagledavaju „odozdo“, iz perspektive stanovništva u regionu.

Sprovedeno istraživanje je utemeljeno na isticanju i prenošenju vrednosti o kulturnoj saradnji i jezičkoj toleranciji naroda na Balkanu o čemu svedoče istorijske činjenice i kulturna tradicija. U polju sociološke analize, usredsredili smo se na etnosociološku podlogu vezanu za mišljenje balkanskih naroda o potrebi i preprekama da se istorija i tradicija ovih prostora sagledaju kao podsticaj za nova istraživanja o pronalaženju novih i ponovnom korišćenju starih mehanizama da se neophodni jezički i kulturni saobraćaj među susednim narodima na Balkanu revitalizuje.

LITERATURA

- Бугарски, Р. (1996). *Језик у друштву*. Београд: Чигоја штампа XX век.
 Влаховић, П. (1999). *Србија*. Београд: Етнографски музеј у Београду-Вукова задужбина.
 Герс, К. (1998). *Тумаčenje култура I, II*. Београд: Библиотека XX век.
 Гиденс, Е. (2003). *Сociологија*. Београд: Економски факултет у Београду.

- Gidens, E. (2005). *Odbegli svet – kako globalizacija preoblikuje naše živote*. Beograd: Stubovi kulture.
- Zdravković, D. (2003). *Diprinos Tihomira Đorđevića utemeljenju i razvoju etnosociologije u Srba* (magistarska teza). Niš: Filozofski fakultet u Nišu.
- Куљић, Т. (2006). *Култура сећања*. Београд: Чигоја штампа.
- Lapassade, G. (1993). *L'ethnosociologie*. Paris: Meridiens - Klincksieck.
- Lazić, M. 2005. *Promene i otpori*. Beograd: Filip Višnjić.
- Mendras, H. 2004. *Europa i europljani – Sociologija zapadne Europe*. Zagreb: Mas-media.
- Miltojević, V. (2006). Različita određenja kulture mira. U Lj. Mitrović, V. Miltojević, B. Stevanović (prir.) *Kultura mira – pojam i funkcije* (str. 31-42). Niš: Institut za sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu.
- Mitrović, Lj., Zaharijevski, D., Gavrilović, D. (prir.) (2007). *Metodološki instrument za istraživanje kulture mira, identiteta i međuetničkih odnosa*. Niš: Institut za sociologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Nišu.
- Митровић, М. (1999). *Српско село. Прилог социологији традиционалног српског друштва*. Нови Сад: МАТИЦА СРПСКА. Одељење за друштвене науке.
- Rot, K. (2000). *Slike u glavama*. Beograd: Biblioteka XX vek.
- Tripković, M. Tripković, G. 2009. *Stranputice Srbije*. Novi Sad: Mediterran Publishing.

Danijela Zdravković, Marina Janjić, University of Niš, Teacher-training Faculty, Vranje

ETHNOSOCIOLOGY IN THE SOCIAL CONTEXT OF THE ORIENT

Summary

The article is based on studies emphasising the importance of cultural subsystems in post-conflict societies in the Balkans. In the context of the contemporary aspirations and socio-economic context of the Balkan states, the aim of this research is to enable a social balance and the value system in the framework of transition presented from the point of view of the individual living in the post conflict environment. Only upon completing the examination of the results of the cultural orientation and ethnic distance among the people in the studied area, can the culture of peace be both encouraged and promoted, as an important guideline for the social life in the examined area and thus organise the past and make it applicable to the present international context.

The article points to the existence of modern ethnosociology representing a transdisciplinary creative synthesis of sociolinguistics, culture studies, ethnomethodology, and the sociology of everyday life. Individual ethnic and cultural identities are the basic categories of both the old and the new, of traditional and contemporary ethnosociology. The appearance of ethnosociology represents a recent stage in the scientific, theoretical and empirical study of social relationships from the point of view of everyday lifestyle. The basic element promoting the origins of ethnosociology is related to the necessity to examine multidimensional occurrences in the "folkways" of people, that is the traditional social life, provide an integrative scientific approach including a number of complementary social sciences already established. It is in fact an attempt to integrate a number of specific scientific approaches into a new coherently

organised field of research, which will unite cultural history and its contemporary meaning by means of solid research threads. Being an integrative part of the colourful milieu of global social changes, contemporary ethnosociology has the particular task to indicate the particular as opposed to “others” and the universal like “all others” by means of interpretation.

The recent development of events in Eastern Europe and the Balkans, contribute to the perception of the necessity that the “European peripheral countries” as well face the fact that they are one of the more important factors of providing socioeconomic development of a rational and more reasonable society able to observe problems “from the above”. Actually, this means that society has to be active in the establishment of abstract ideas provided by individuals or groups regarding the dialogue among various cultures as an important and preferable contemporary cultural value. The acquisition and promotion of social peace as a cultural value shall contribute to the establishment of a foundation for the mentioned dialogue and cooperation. It is impossible to pursue an equal scope and degree of modernisation/ globalisation of society in all areas and regions of the world. Accordingly, “guidelines” of the critical evaluation of tradition have to follow which includes the process of a preliminary evaluation of tradition in the context of contemporary social life.

In the second part of the article, the results of the empirical research conducted in Serbia, Macedonia and Bulgaria in 2008 will be presented. The research focuses on the complex problems of the geocultural development and some other dimensions of the application of tradition included in the culture of remembering and everyday communication. Unlike other studies in sociology studying social migrations in the microsocial environments from a global, structural, and institutional perspective, a specific sociological orientation has been confirmed for Serbia. In the framework of alternative paths of social and scientific transformation, this orientation now has the characteristics of a specific sociological school of thought and research. For quite some time, it has supported the consideration of the social crisis from the perspective of a transition, regionalisation, and globalisation of the Balkans. Developing a scientific interest in the complex problems in the region where different countries are at various stages of the “European integration”, this team of researchers is pursuing the rather difficult task of trying to confirm the existence of regional peculiarities in different areas of social life, including the cultural one, to draw attention to the factors of consolidation and separation as well as to highlight the cultural capacity to overcome conflict and to establish and maintain peace as the most important conditions of cooperation in the “European-peripheral countries”. The data collected in the research are an empirical impetus for new research investigating the importance and role of ethnosociology in raising the awareness of collaboration in the region as part of a current project Tradition, modernisation and national identity in Serbia and the Balkans in the European integration process realized at the Centre for Sociological Research at the Faculty of Philosophy in Nis.

The results of the conducted research review the changed social reality “from the above”, from the point of view of the people living in the area. The conducted research is based on pointing out and transferring the value of sociological research and tolerance of different opinions among the people in the Balkans as indicated by historical facts and cultural traditions. In the area of sociological analysis, this research is based on the ethnosociological basis related to the opinion of the people in the Balkans in reference to needs and obstacles as far as history and tradition in this area are concerned if regarded as a motivation for the necessary linguistic and cultural interaction among neighbouring peoples.

